

СТАТЕВЕ ВИХОВАННЯ: СІМ'Я І ШКОЛА

ЯК НАЛАГОДИТИ ПАРТНЕРСТВО

СПІЛЬНІ ЗАВДАННЯ СІМ'Ї ТА ШКОЛИ

Створення безпечного середовища для розвитку та добробуту дітей є найважливішою спільною метою для батьків та школи. Щоб посилити ефективність шкільних профілактичних освітніх програм, дуже важливим є взаєморозуміння та партнерство між батьками та вчителями. Особливо актуальним стає таке партнерство, коли йдеться про програми статевого виховання, адже суперечки про те, хто, насамперед, є відповідальним за виховання статевої культури дітей та підлітків тривають не одне десятиліття.

Сім'ї та батькам належить провідна роль у формуванні ціннісних орієнтирів та норм поведінки, попередженні шкід-

ливих звичок та збереженні здоров'я дітей. Незаперечним є вплив сім'ї на формування статевої культури, яке починається ще у період раннього дитинства та дошкільного віку, коли батьки є головним, а інколи і єдиним джерелом інформації для дитини. У молодшому шкільному та підлітковому віці вплив родини також залишається вагомим, хоча зростає вплив інших чинників – соціального оточення, навчальних програм, медіа, інтернету та однолітків. Проте сьогодні, коли діти наражаються на розмаїття інформаційних впливів та ризиків, лише «неформального» статевого виховання, яке дитина отримує (або не отримує) в родині, є недостатньо.

СТАВЛЕННЯ БАТЬКІВ ДО ПРОБЛЕМ СТАТЕВОГО ВИХОВАННЯ:

- Батьки усвідомлюють важливість і необхідність статевого виховання власних дітей і вважають свою роль та роль сім'ї провідною в наданні знань із питань статевого розвитку. Однак не всі батьки проводять послідовну виховну роботу зі своїми дітьми на кожному етапі дорослішання.
- Більшість батьків вважає за необхідне проведення уроків та занять зі статевого виховання в школі та не заперечує проти їх запровадження.

- Батьки виявляють бажання поповнювати свої знання, адже не всі з опитаних вважають себе обізнаними і компетентними, відчують незручність у розмові з дітьми на «делікатні теми», побоюються негативних наслідків таких розмов для своєї дитини.
- В уявленні багатьох батьків статево виховання постає як «серйозна та відверта розмова», що має відбутися в певному, зазвичай, підлітковому віці, і значно менше респондентів вважає це послідовним та цілісним процесом, який варто починати від народження дитини.
- На відміну від батьків, у яких діти лише молодшого віку, батьки, які мають дітей із великою різницею у віці та вже отримали досвід дорослішання своїх старших дітей, зазначають, що починати говорити на ці теми з дітьми потрібно якомога раніше.

НА ЖАЛЬ, НЕ В КОЖНІЙ РОДИНІ ЦІЛЕСПРЯМОВАНО ПРИДІЛЯЮТЬ УВАГУ СТАТЕВОМУ ВИХОВАННЮ Й ОБГОВОРЮЮТЬ З ДІТЬМИ ТЕМИ СТАТЕВОГО РОЗВИТКУ ТА ІНТИМНИХ ВЗАЄМИН. ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ОПИТУВАННЯ УЧНІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ – 43% ОПИТАНИХ НІКОЛИ НЕ ОБГОВОРЮВАЛИ ІЗ БАТЬКАМИ ПИТАНЬ СТАТЕВОЇ ЗРІЛОСТІ ТА 41% ОПИТАНИХ – ІНТИМНИХ СТОСУНКІВ МІЖ ЧОЛОВІКОМ І ЖІНКОЮ.

Ці теми є дуже актуальними для молоді, й уникання їхнього обговорення означає, що майже третина учнів не отримує належних знань щодо цих питань від найближчого оточення – своєї родини¹. Але якщо процесу статевого виховання не приділятимуть належної уваги

ні в родині, ані в школі, діти зростатимуть під впливом неповної та спотвореної інформації, а часом і відвертої експлуатації з боку медіа, інтернету, однолітків та несумлінних дорослих.

¹ Виклики до профілактичних програм, спрямованих на зменшення уразливості молоді в умовах епідемії ВІЛ/СНІДу. Аналітичний звіт / О.М.Балакірева, Т.Бондар, Я.О. Сазонова, К.А.Саркісян. – К.Інжинірінг, 2010. – С.-71

ОБІЗНАНІСТЬ ТА ПРИХИЛЬНІСТЬ ДО ПРОФІЛАКТИЧНИХ ПРОГРАМ

Завдяки зусиллям Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України протягом останніх років відбувається зміцнення та посилення складової профілактичної освіти: розроблено нові програми та факультативні курси, зростає кількість фахівців, які пройшли спеціальну підготовку, покращується забезпечення шкіл та вчителів сучасними

методичними матеріалами та інтерактивними методиками. Визнання профілактичної освіти одним з пріоритетних напрямків, вдосконалення навчальних програм та інституалізація найкращих практик вже дозволяє відстежити перші позитивні результати, підтверджені епідеміологічними та статистичними даними:

- серед підлітків і молоді поступово знижується поширеність інфекцій, що передаються статевим шляхом;
- зменшується частота абортів у дівчат віком від 15 до 17 років;
- суттєво знижується частка молодих людей віком від 15 до 24 років серед уперше виявлених випадків ВІЛ-інфекції (з 22,8% у 2003 році до 9% в 2011 році);
- спостерігається поступове зниження вживання тютюну, особливо серед хлопців, а також підлітків, які починають курити до 13 років або раніше;
- підлітки віком 15-16 років вживають менше алкогольних напоїв, а також наркотичних речовин.

Незважаючи на очевидну доцільність та ефективність профілактичної освіти, адміністрації деяких шкіл і досі залишаються стриманими у впровадженні програм статевого виховання. В таких школах рідко запроваджуються спеціальні факультативні курси, не використовуються повною мірою можливості варіативної складової навчальних програм, а, інколи, вчителі навіть намагаються оминати детальний розгляд тем, вивчення яких передбачає офіційна програма. Такі ситуації можуть виникати через недостатню кількість належно підготованих фахівців, особисті упередження вчителів або адміністрації школи, помилкове уявлення, що привернення уваги підлітків до теми статевого розвитку та сексуаль-

ності спонукатиме їх до сексуальних стосунків. Нерідко це спричинено побоюваннями керівників навчальних закладів викликати невдоволення батьків.

Вивчення ставлення батьків до проблеми статевого виховання проведеного в Україні², а також низки досліджень, проведених в інших країнах³, засвідчують, що батьки частіше висловлюються за підтримку таких програм, ніж виступають проти, але водночас слабо обізнані, що саме робить школа в цьому напрямку. Тож занепокоєння батьків, здебільшого, зумовлено обмеженістю наявної інформації, помилковими уявленнями про характер і результати програм статевого виховання.

- Серед опитаних українських батьків обізнаність про наявність компоненту статевого виховання у шкільній програмі є досить низькою. Це може свідчити або про те, що ці предмети не є пріоритетними й рідше потрапляють у поле зору батьків, чи про те, що ці теми неналежним чином розкривають під час уроків, або ж їм приділяють надто мало часу.
 - Багато респондентів висловлювалися про необхідність запровадження таких уроків, навіть не підозрюючи, що вони вже існують.
 - Серед наявних додаткових (факультативних) навчань більшість батьків називали лекції фахівців жіночих консультацій для дівчат. Багатьом невідомо, чи проводять окремі лекції з хлопцями.
 - Поодинокі респонденти зазначили про повну відсутність заходів з надання такої інформації в школі, або, навпаки, виявляли задоволення рівнем уваги до цієї теми як під час, так і поза уроками.

2 Ставлення та погляди батьків щодо статевого виховання своїх дітей» за результатами глибоких інтерв'ю з батьками дітей від 6 років. Аналітичний звіт. Благодійний фонд «Здоров'я жінки та планування сім'ї», ГО «Український інститут соціальних досліджень ім. О. Яременка», 2011.

3 Международное техническое руководство по половому просвещению. Часть I, ЮНЕСКО, 2010.

Щоб уникнути негативної реакції батьків на профілактичні програми, запобігти упередженню або зняти протистояння між батьками та школою з цього приводу, якщо таке вже існує, батьківську громаду необхідно поінформувати про всі компоненти статевого виховання, що входять до обов'язкової та варіативної складової шкільної програми. Якщо батьки знатимуть, що в рамках шкільної програми ці теми розкривають поступово, відповідно до особливостей вікового розвитку дітей, ймовірніше, що побоювання батьків з приводу шкільних

програм статевого виховання будуть зведені до мінімуму. Варто також наголошувати, що деяка інформація в раках шкільної освіти дітям надається набагато пізніше, порівняно з доступністю інформації про різні аспекти сексуальності та сексуальної поведінки у інших джерелах – телебаченні, інтернеті тощо.

Наведена нижче таблиця містить найпоширеніші застереження щодо програм статевого виховання та обґрунтовані аргументи, що допоможуть розширити коло прихильників таких програм⁴:

ЗАГАЛЬНІ ЗАСТЕРЕЖЕННЯ	АРГУМЕНТИ НА КОРИСТЬ ПРОГРАМ СТАТЕВОГО ВИХОВАННЯ
Статеве виховання призводить до раннього вступу у сексуальні зв'язки.	Проведені в багатьох країнах світу дослідження переконливо доводять, що освітні заходи зі статевого виховання не призводять до раннього вступу у статеві стосунки, а навпаки допомагають відтермінувати початок статевого життя, а також сприяють формуванню більш відповідальної сексуальної поведінки.
Статеве виховання розбещує дітей.	Отримати належну науково обґрунтовану, об'єктивну та відповідну до віку повну інформацію під час поступового процесу від самого початку формальної шкільної освіти є корисним і для дітей, і для підлітків. Якщо така інформація відсутня з достовірних джерел, діти, зазвичай, отримують суперечливу, а інколи і шкідливу інформацію від однолітків, ЗМІ, інтернету або інших джерел. Якісне статеве виховання мінімізує такий ризик та дозволяє підкреслити важливість ціннісних орієнтирів та людських взаємин.
Статеве виховання суперечить нашій культурі та релігійним переконанням.	Програми статевого виховання мають спиратися на традиції та культурні особливості кожної громади. До розробки та аналізу таких програм можуть бути залучені всі зацікавлені сторони, в тому числі представники релігійних громад.
Відповідати за статеве виховання дітей та молоді мають батьки та родинне оточення.	Батьки та родина відіграють первинну роль і є першоджерелом інформації, підтримки та піклування в процесі формування здорових практик щодо статевої поведінки. Завдання школи та системи освіти – підтримувати та доповнювати цю роль через створення безпечного середовища для навчання, надання відповідних навчальних інструментів та матеріалів, що допомагають забезпечити якісне статеве виховання. Крім того, школа залишається провідною установою, яку готові відвідувати батьки, щоб одержати додаткові знання та навички щодо виховання своїх дітей. Школа може надавати таку підтримку та мотивувати батьків, адже вони не завжди є компетентними і можуть бути необізнані про нові ризики, з якими стикаються їхні діти.
Батьки будуть проти запровадження програм статевого виховання у школах.	Школи та інші освітні заклади, в яких діти і молоді люди проводять більшість свого часу, є сприятливим середовищем, в якому діти та підлітки можуть дізнатися правдиву інформацію про взаємини, статевий розвиток, а також про ВІЛ, ІПСШ та інші ризики. За умови, коли вчителі є кваліфікованими та є надійним джерелом інформації для своїх учнів, більшість батьків виступають прихильниками якісних програм статевого виховання.

4 Международное техническое руководство по половому просвещению. Часть I, ЮНЕСКО, 2010.

ПЕРЕВАГИ ПАРТНЕРСТВА

Для побудови партнерських відносин між сім'єю та школою, важливо залучати батьків до діалогу, щоб краще розуміти їхні очікування та побажання щодо профілактичних заходів. Не менш важливим є спілкування батьків між собою. Незважаючи на те, що ставлення та погляди батьків щодо статевого виховання своїх дітей можуть суттєво різнитися, обмін думками між батьками допоможе

досягнути певної узгодженості в діях задля формування безпечного середовища, гармонійної та сприятливої атмосфери в колективі, де зростають їхні діти, узгоджених дієвих кроків щодо попередження ризикованої поведінки дітей та підлітків. Такий діалог можна ініціювати під час батьківських зборів або спеціальних зустрічей і пропонувати до обговорення такі питання:

- чи вважають вони рівень статевої культури своїх дітей достатнім?
- які моменти викликають їх занепокоєння?
- яким чином вони провадять статеве виховання?
- які підходи вони при цьому застосовують?
- що вони знають про зміст шкільної програми?
- що вони можуть запропонувати для вдосконалення роботи школи у цьому напрямку?

За результатами досліджень, у ставленні батьків до запровадження програм профілактичної освіти є певні відмінності щодо обов'язковості таких занять, їхнього формального характеру та вимог до оцінювання. Головною вимогою, що її висувують батьки до проведення уроків

і додаткових занять, що зачіпають теми статевого розвитку, статевих стосунків та інших делікатних аспектів, є компетентність та моральні якості учителя або запрошеного фахівця. Інший важливий аспект – уроки мають відбуватися в цікавій формі, в атмосфері довіри та поваги.

Батьки відзначають такі переваги профілактичної освіти та статевого виховання в школі:

- загальна культура у суспільстві занепадає, взаємини між чоловіком і жінкою втрачають свою красу, знецінюються такі чесноти як материнство, любов, вірність, що є приводом посилити увагу до цих питань у школі;
- більшість часу діти перебувають в школі, також саме там вони досить тісно спілкуються з однолітками протилежної статі, що потребує певних знань у поведінці та побудові стосунків;
- школа має більше можливостей залучити фахівців з медичних установ, громадських організацій, і якщо інформація від них буде цікавішою та переконливішою, це допоможе і батькам у виховному процесі;
- у молодшому віці діти краще засвоюють правила та норми поведінки.

ЩО ШКОЛА МОЖЕ ЗАПРОПОНУВАТИ БАТЬКАМ ?

Щоб посилити ефективність профілактичної освіти, необхідно не тільки ознайомити батьків з її змістом, а, в міру можливості, залучити їх до її реалізації. Школа залишається провідною установою, яку готові відвідувати батьки, щоб одержати додаткові знання та вдосконалити навички

виховання дітей, саме тому освітні ініціативи для батьків щодо статевого виховання доцільно проводити на базі шкіл, у яких навчаються їхні діти.

Для організації просвітницької роботи з батьками можна використовувати різноманітні форми та способи, такі як:

- лекції або тренінги, спеціально підготовані для батьків у школі, де навчається дитина;
- тематичні виступи та зустрічі за участю запрошених фахівців під час батьківських зборів (з лікарями, психологами, соціальними працівниками);
- індивідуальні консультації із запрошеними фахівцями;
- адресна підтримка вразливих сімей щодо попередження або корекції ризикованої поведінки;
- поширення спеціалізованих брошур, листівок, пам'яток для батьків;
- підготовка та надання переліку ресурсів з цієї тематики (веб-сайтів, зразків літератури тощо);
- перегляд навчальних фільмів;

- спеціальні домашні завдання, підготовка яких передбачає обговорення дітьми питань статевого розвитку, взаємин та поведінки із батьками або іншими близькими дорослими, яким вони довіряють;
- спільні інформаційно-просвітницькі заходи за участю учнів та батьків.

Оскільки частина батьків із різних причин та міркувань не завжди буде мати змогу чи бажання брати участь у таких заходах, доцільно підготувати друковані інформаційні матеріали для поширення під час батьківських зборів або через батьківські комітети.

Під час планування та організації заходів для батьків варто враховувати, що погляди батьків на проблему статевого виховання можуть різнитися залежно від рівня освіти та соціального статусу, матеріального статку сім'ї. Ці та інші чинники можуть впливати на бачення батьками власної ролі у процесі статевого виховання. Існує ризик, що менш благополучні батьки, або батьки, які перебувають у складних життєвих обставинах, приділятимуть менше уваги своїм дітям і будуть не надто схильними брати участь в освітніх заходах. В такому разі потрібно докласти зусиль, аби забезпечити таких бать-

ків необхідною інформацією. Водночас необхідно приділяти більше уваги дітям, які походять із таких сімей, аби забезпечити їх від потрапляння до груп ризику.

Важливо також визнавати та поважати погляди та позиції батьків, які не згодні із запропонованими позакласними або факультативними заходами чи підходами до впровадження профілактичних програм у закладі освіти з особистих морально-етичних або релігійних переконань. Школа має володіти інформацією про наявні альтернативні освітні послуги з цієї тематики, що їх надають інші організації на рівні громади (наприклад, центри соціальних служб для молоді, центри сім'ї, медичні установи, релігійні громади або громадські організації тощо), і бути спроможною запропонувати батькам таку альтернативу відповідно до їхніх потреб або світоглядних переконань.

ВІДПОВІДЬ НА ПОТРЕБИ

Рівень усвідомлення батьками важливості своєї ролі та родинного оточення в статевому вихованні дітей є досить високим. Така позиція батьків має бути підкріплена залученням до належно розроблених освітніх заходів, що допоможуть підвищити компетентність і спроможність батьків обговорювати теми статевого

розвитку та статевої поведінки з дітьми. Важливо, щоб батьки стали не тільки першоджерелом інформації для своїх дітей із цих питань, а й на основі міжособистісного діалогу уміли передавати важливі сімейні та загальнолюдські цінності, якими є сім'я, подружжя, любов і людське життя.

Дослідження та оцінка потреб батьків виявили високу зацікавленість щодо можливостей поглиблювати свої знання та покращувати навички для провадження статевого виховання, зокрема з таких питань:

- формування ціннісних та моральних засад, родинних цінностей, цінності життя і здоров'я в процесі розвитку особистості дитини;
- особливості психосексуального розвитку дитини;
- фактологічна інформація про репродуктивне здоров'я;
- інформація про наявні медико-соціальні послуги для дітей та молоді;
- розвиток комунікаційних навичок та подолання психологічного дискомфорту у спілкуванні з власними дітьми.

В освітніх програмах та інформаційних матеріалах для батьків доцільно розкривати широкий спектр тем, зокрема надавати базову медичну інформацію про:

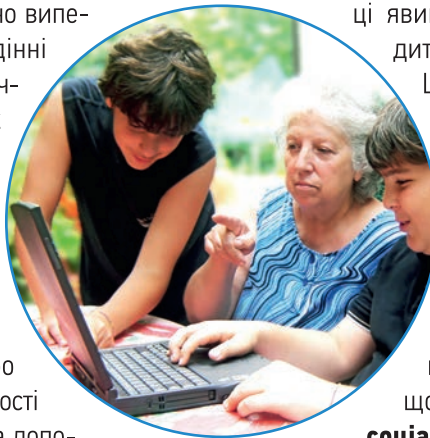

- статеву систему людини,
- особливості статевого розвитку й поведінки в різні вікові періоди,
- особливості психосексуального розвитку дитини,
- способи запобігання ризикованій поведінці дітей і підлітків,
- сучасні методи контрацепції та небезпеки для репродуктивного здоров'я у разі неправильного їх застосування,
- медичні аспекти збереження репродуктивного здоров'я дітей та доступні медичні послуги.

Потрібно також звернути увагу батьків на важливість усвідомлення та запобігання ризикам, пов'язаним із посиленням впливу нових медіа та інтернету як джерел інформації про різні аспекти сексуальності людини. Зазвичай, діти значно випереджають своїх батьків у володінні комп'ютерними навичками та навичками користування інтернетом, тож без належної поінформованості батьки не будуть в стані убезпечити дітей від сексуальних небезпек і зловживань, що можуть надходити з цих джерел.

Важливо наголосити, що просте інформування дітей та підлітків про потенційні ризики прояву сексуальності та статевих стосунків (наприклад, за допомогою спеціальної літератури), це лише необхідний мінімум. У рамках освітніх програм для батьків варто передбачити окремі теми або вправи, що допоможуть батькам **подолати психологічний дискомфорт і вдосконалити комунікаційні навички** для відкритого і комфортного (як для батьків, так і для дітей) спілкування на теми статевої зрілості та інтимних стосунків, оскільки сформувати свідоме ставлення до цих аспектів життя можливо лише через рівноправний діалог з дорослими, яким довіряє дитина.

Необхідно звернути увагу батьків на те, що шкільні навчальні та виховні програми майже не передбачають детального розгляду та обговорення таких контра-

версійних питань, як контрацепція, переривання вагітності, проституція, порнографія, одностатеві сексуальні стосунки тощо. Тож саме на батьках лежить відповідальність вирішити, в який спосіб краще пояснити

ці явища та поведінку, щоб убезпечити дитину від пов'язаних з ними ризиків.

Шкільні психологи, соціальні педагоги або вчителі можуть допомогти батькам навчитися **коректно спілкуватися з дітьми на найбільш табуйовані теми та явища**, які не відображені у навчальних та виховних шкільних програмах.

Доцільно забезпечити батьків чіткою інформацією про наявні заклади, що **надають відповідні медичні, соціальні та психологічні послуги для**

підлітків. Насамперед, про медичні установи,

на зразок «Дружніх, клінік для молоді», які є доступними для самостійного звернення підлітків та молоді.

Зважаючи на те, що уявлення багатьох батьків про статеве виховання є дещо звуженим і зводиться до проведення відвертої розмови з дітьми після того, як вони досягнуть певного віку, під час просвітницької роботи з батьками доцільно наголошувати **на безперервності всього виховного процесу**, починаючи від народження дитини, а також про особливу роль раннього дитячого віку, коли засвоюються і формуються базові знання і цінності про статевий розвиток та статеву поведінку.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

- Виклики до профілактичних програм, спрямованих на зменшення уразливості молоді в умовах епідемії ВІЛ/СНІДу./ О.М.Балакірева, Т.Бондар, Я.О. Сазонова, К.А.Саркісян. – К.Інжинірінг, 2010. – С. – 71
- Ставлення та погляди батьків щодо статевого виховання своїх дітей за результатами глибоких інтерв'ю з батьками дітей від 6 років. Благодійний фонд «Здоров'я жінки та планування сім'ї», ГО «Український інститут соціальних досліджень ім. О. Яременка», 2011.
- Інформаційний бюлетень «ВІЛ-інфекція в Україні» № 37, Київ – 2012, Український центр профілактики і боротьби зі СНІДом Міністерства охорони здоров'я України, Інститут епідеміології та інфекційних хвороб ім. Л.В.Громашевського НАМН України
- Стан здоров'я жіночого населення в Україні за 2011 рік, Міністерство охорони здоров'я України, Центр медичної статистики МОЗ України, Київ – 2012
- Рівень поширення і тенденції вживання тютюну, алкогольних напоїв, наркотичних речовин серед учнівської молоді України: 2011/О.М. Балакірева (кер. авт. кол.); Т.В.Бондар, Ю.П.Галіч та ін. Український інститут соціальних досліджень ім. О.Яременка. – К.: ТОВ ВПК «ОБНОВА», 2011. – С. 88.
- Международное техническое руководство по половому просвещению. Часть I, ЮНЕСКО, 2010.
- Обучение, поддержка и защита учащихся и работников образования, живущих с ВИЧ или затронутых эпидемией ВИЧ-инфекции: Практические рекомендации по реализации политики в отношении ВИЧ-инфекции в системе образования в странах Восточной Европы и Центральной Азии / Л.А. Глазырина, А.И. Загайнова, Т.А. Епоян; под ред. А.И. Загайновой. – М., 2011. – 56 с.
- Повышение эффективности профилактических программ для подростков и молодежи в странах Восточной Европы и Центральной Азии. Бюро ЮНЕСКО в Москве, 2011
- Standards for Sexuality Education in Europe. A framework for policy makers, educational and health authorities and specialists. WHO Regional Office for Europe, Federal Center for Health Education, BZgA, Cologne, 2010.

БАТЬКІВСЬКА СПІЛЬНОТА ЯК ОРГАНІЗАЦІЙНА ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ПІДТРИМКА

Школа може використовувати потенціал батьків, залучаючи їх до співпраці та підтримки в процесі реалізації освітніх профілактичних програм. Адміністраціям шкіл та вчителям варто запропонувати батькам цікаві та нестандартні форми партнерства, а також розглядати батьківську спільноту як цінний інтелектуальний та організаційний ресурс і потенційних союзників у впровадженні профілактичної освіти. Адже серед батьків можуть бути фахівці або люди з активною громадською позицією, які можуть взяти участь у підготовці та впровадженні програм профілактичної освіти на рівні класу або на рівні загальношкільних заходів, брати участь у профілактичних акціях, зустрічах з фахівцями тощо. Найбільш мотивовані з них можуть виступати носіями й поширювачами профілактичної інформації серед різних груп – батьківської громадськості, дітей, підлітків, молоді, педагогів. За умови правильної організації взаємодії з батьками та посиленні їхньої мотивації до участі у виховній роботі

батьки можуть зробити значний внесок у підвищення ефективності профілактичної освіти, адже вони формують соціальне замовлення на факультативні заняття, можуть започаткувати певні волонтерські ініціативи серед батьків, запропонувати додаткові заходи, а інколи й надати ресурси для розробки та реалізації соціально значущих проектів, програм розвитку сімейних навичок у підлітків і молоді. Лише поєднання родинного виховання та збалансованої шкільної програми, партнерство батьків та вчителів може забезпечити позитивний результат та допомогти дітям і підліткам засвоїти головні моральні засади, цінності життя, здоров'я, родини та сформувати власну модель свідомої, відповідальної статевої поведінки. Виважена, а також вчасно надана інформація про статеви́й розвиток і взаємину допоможе дітям та підліткам не тільки уникнути багатьох проблем та ризиків, а й, насамперед, побудувати здорові, гармонійні й щасливі взаємини в подальшому дорослому житті.

Підготовано Благодійним фондом «Здоров'я жінки і планування сім'ї» в рамках проекту «Вдосконалення програм статевого виховання» в Україні у партнерстві з центром SENSOA (Бельгія) за підтримки Фламандського уряду.

Ця публікація стала можливою завдяки підтримці Фламандського уряду. Викладені погляди авторів не обов'язково відображають офіційну позицію Фламандського уряду. Фламандський уряд не несе відповідальності за зміст цієї публікації.

Благодійний фонд «Здоров'я жінки і планування сім'ї», 2012
www.womenhealth.org.ua
womenhealth@mail.ru